

Др МОМЧИЛО МИТРОВИЋ
Научни саветник, ИИРПС, Београд

АНТИСОЦИЈАЛИСТИЧКА И ИБЕОВСКА ДЕЛАТНОСТ У НАРОДНОЈ ОМЛАДИНИ СРБИЈЕ 1945-1952

У другом светском рату окупатор је у Србији имао упориште у профашистички, националистички и сепаратистички оријентисаној буржоазији и делу њеног подмлатка, окупљеног у разним омладинским организацијама. Неке од њих имале су традицију из предратних дана („Омладина збора“, „Бели орлови“, „Беса“), док су друге организоване после дизања устанка 1941. године („Омладинска стража“, „Југословенска равнаторска омладина“, „Немачка момчад“, „Дојче Југенд“, „Левенте“ и друге). У основи све су ове организације стајале на принципима разбијања Југославије, шовинизма и антикомунизма. Одано су служиле окупаторским и квислиншким режимима на територији Југославије и Србије: немачком, албанском, мађарском, влади Милана Недића и идеологији четника Драже Михаиловића.

Свесни значаја омладинске снаге у револуционарним ситуацијама, квислиншке власти у Србији су посебну пажњу посвећивале средњошколској омладини, избацујући из школа „национално непоуздане“, вршећи притисак на родитеље „да пазе на децу“, посебно су организовале часове са родитељима и ученицима идеолошког садржаја итд. У ходницима и учионицама школа стајале су пароле: „Мир, ред, рад и слога, то је спас Србије“, „Само слога Србина спасава“, „Све за српство“ и друге, које су јасно показивале суштину васпитно-образовног процеса. За наставнике основних и средњих школа организовани су курсеви за „националну пропаганду“, којим се требало сузбити комунистичка делатност међу средњошколском омладином. Писани су, на пример, и писмени задаци „Зашто Србин не може бити комуниста“ и слично.¹ За део ученика, који су се оглушавали о овакве васпитно-педагошке, у суштини идеолошке мере, постојао је Завод за принудно васпитање омладине у Смедеревској Паланци, односно логор на Бањици.

За заштиту од комунистичке пропаганде и њене делатности основана је марта 1942. године Национална служба рада за обнову Србије, обавезна за

све особе од 17 до 45 година, посебно омладину од 17 до 27 година (рад је у служби трајао шест месеци). На многим објектима обнове привреде уз физички рад, антикомунистичка пропаганда била је основна садржина моралног васпитања. Боравак у националној служби био је један од услова за упис на Универзитет, добијање радног места и слично.

Југословенска равногорска омладина, у коју су ступали мушкарци „национално оријентисани” од 8 до 20 година („узданице отаджбине” од 8 до 16 година и „заточници отаджбине од 16 до 20 година”) била је формирана на војничким принципима уз учење војних вештина, науке о Богу и вери, краљу и отаджбини, цркви и школи. На терену Србије формиран су штабови ове организације, чији је главни задатак била борба против „комунистичког утицаја”².

Љотићева омладинска организација „Бели орлови” највише је присталица имала међу средњошколском и студентском омладином и „истицала” се откривањем и потказивањем сарадника НОП-а специјалној полицији. У добровољачким одредима њени чланови су примали плату од 200 до 300 динара, а време проведено у војсци признавало им се као проведено у школи. Истакнутим борцима против партизана даване су стипендије за наставак школовања у Немачкој.

Свему овоме треба додати и покушаје опште мобилизације Драже Михаиловића и „Недићеве народне гарде” током 1942. и 1943. године, којима се настојало окупити масовно омладину и I конгрес четничке омладине (одржан јануара 1944. године по угледу на Конгрес УСАОЈ-а), на којем је дошло до обједињавања свих четничких организација и стварања Уједињене демократске омладине Југославије, чији је главни задатак био да уједини напоре у борби против комунизма и НОП-а. Као делегати на конгресу углавном су били ученици и интелектуалци, јер су били способни да схвате „најважнија питања антикомунистичке пропаганде”.³

Кратко речено, у Србији, као и у другим деловима земље, постојала је вишеструко организована идеолошки и политички утемељена пропаганда и акција међу омладином на сузбијању напредног покрета заснованог на антифашизму и борби за ослобођење земље.

И снаге револуције и контрареволуције рано су схватиле да ће победа у рату припасти оној страни за коју се определи омладина. Зато КПЈ, уз помоћ СКОЈ-а, у ратним условима ствара антифашистичку организацију УСАОЈ, са основним задатком да окупи, организује и усмери омладину за остваривање ослободилачких и социјалних циљева. За разлику од свих других, у основи контрареволуционарних организација, припадност УСАОЈ-у била је неvezана за националност, верско и социјално опредељење, као и раније политичко убеђење. Не треба посебно подсећати да се омладина у највећем броју определила за програм УСАОЈ-а и да је то ангажовањем доказала. Само примери, да је 75% погинулих бораца ЈНА (од 304 000) било омладина, да је међу погинулим народним херојима 401 био између 19 и 27 година, да је на крају рата у оружаним снагама НОП-а било преко 600 000 омладинаца и омладинки

и да су омладинци били основна покретачка снага нових друштвених односа, говори сам за себе. Од 141 066 чланова Партије изашлих из рата њих 89 101 били су омладинци и омладинке од 17 до 26 година, а од 43 512 одборника и чланова представничких тела нове народне власти, 31 703 били су млађи од 30 година.⁴ На крају рата око 1,5 милион младих људи био је члан УСАОЈ-а. На другој страни, знамо да је у Југославији 150 000 квислинга регрутовано у војне формације и да је међу њима највећи број био младих.

Рат је очито био оквир стицања нове свести највећег дела младе генерације „о дотрајалости старог света” и неопходности борбе против предра-тних олигархија: сенатора, краљевских официра, „искусних људи”, „провере-них домаћина” круне...⁵

Нова свест опредељивала је највећи део омладине и у поратно време. Тад се она, у највећем броју, укључила у прве редове обнове и изградње земље и стварање новог система друштвених односа. Мањи, пак, део остао је у опозицији као „непријатељ”, „контрареволуционар”, „реакција”, „гроловац”, „дражиновац”, „драгољубовац” и друго. У суштини антисоцијалистичка, ова омладина је била под разним утицајима старијих, ретко износећи властито идеолошко опредељење. Уз утицај скорашњег „историјског наслеђа” (рата) на антисоцијалистички оријентисану омладину у првим годинама после ослобођења утицали су фактори везани за специфично међународно при-знање нове Југославије и унутрашњи развитак после 1945. године. Познато је да је око 50 000 сарадника окупатора побегло из Југославије у иностранство и да се они никад нису мирили са променама насталим у земљи. У земљи је остало око 21 000 разних одметника, затим је око 200 000 лица брисано из бирачких спискова, највећи део експрописане буржоазије остао је у земљи, била је ту даље црквена хијерархија итд. Сви они се нису одрекли утицаја на омладину. Посебну категорију чинила је такозвана фронтовска и ванфронтов-ска опозиција која је нерасположење према револуцији исказивала легалним средствима: листовима, учествовањем у скупштинским дебатама и другом. Заједничка нада била им је слом поретка који је настајао и обнова старог система,⁶ а политичка шанса могућност интервенције извана, евентуални рат међу дојучерашњим савезницима, било која победа међународних конзерва-тивних снага и слично. Негативан утицај на омладину ови остаци грађанских снага и реакције испољавали су потицањем шовинизма у мешовитим краје-вима усмереним на разбијање братства и јединства као основног темеља Југославије, стварање ратне психозе и подривање одбрамбене способности земље драматизацијом могућег сукоба Истока и Запада, давањем посебног значаја атомском наоружању, претњом интервенције западних земаља, ско-рим превратом итд.⁷

У Србији су опозиционе и контрареволуционарне снаге настојале да, насупрот организационом окупљању омладине око УСАОС-а, иницирају окупљање омладине на четничким и другим антисоцијалистичким идеоло-гијама. Ово, како у граду тако и на селу, јер „исто што се дешава у граду дешава се и у селу, само спорије услед раштрканости и слабије развијености срби-

јанског села". Како су оцењивали активисти омладинског покрета градска омладина била је нешто активнија, јер је „чаршија кукавички пушта и гура у борбу против нас”.⁸

Утицај равногорске омладине у средњим школама био је најјачи и временски најдуже трајао. Иако је највећи део Србије, крајем априла 1945. године, већ више месеци био ослобођен, у средњим школама утицај УСАОЈ-а био је углавном слаб. Још увек се равногорској омладини давало више шансе при евентуалним бирањима ђачких одбора, а било је гимназија где је напредни омладински покрет стајао „врло слабо”. У данима коначног ослобођења земље у Србији је још увек постојала могућност стварања паралелних организација „једна наша друга њихова”.⁹ У средњим школама била су углавном деца из богатих породица склона преношењу разних вести, брисању парола НОП-а, дељењу летака итд. Често су била подржавана од професора и управа школа. Њихова активност је сузбијана деловањем ОЗН-е, избацивањем из школа, присилним радом и политичком активношћу чланова СКОЈ-а и УСАОС-а. Формирана је и посебна Народна средњошколска организација, као колективни члан УСАОС-а. Сем посебног имена, имала је свој лист „Средњо-школац”, руководство, нарочит садржај рада везан за однос према учењу, професорима, тековинама НОБ-а итд.

Прве политичке акције Народне средњошколске омладине (НСО) биле су онемогућавање рада непријатељских омладинских група „Омладинске терористичке организације”, „Омладинског равногорског покрета”, „Савеза краљевске омладине” и других, које су врло активно учествовале у акцијама противника новог режима.¹⁰

Средином 1945. године главно питање у Војводини било је питање братства и јединства. Шовинизам је „прилично развијен”, каже се у једној од оцена политичког стања, мађарски клер и друга реакција настоје да одвоје омладину националних мањина од омладинске организације. Међу омладином „постоје и класне нетрпељивости”. Међу организационим формама овде су се појавиле и организације на националном принципу, које, међутим, у ово време нису масовно окупљале омладину. И овде је „нетрпељивост и филозофирање довело до тога да омладину у средњим школама нијесмо окупили око наше организације”.¹¹

Неповерење према новим организационим формама на Косову и Метохији одвијало се уздржавањем албанске омладине од СКОЈ-а и УСАОС-а. Традиционализам међу женском омладином, велики утицај ага и бегова и њихове проалбанске идеологије, непознавање језика, сложени међунационални односи и друго, био је само део препрека за укључивање шиптарске омладине у напредни омладински покрет. Други део чиниле су препреке везане за немаштину и културну заосталост. Проћи ће више месеци од ослобођења Косова и Метохије, а да је прашина по којој се писало, још увек служила уместо хартије и школских таблица, као што је требало и више година да би се у УСАОС-у нашло неколико десетака процената шиптарске омладине.

Како је констатовано у секретаријату Централног одбора УСАОЈ-а половином децембра 1945. године, деловање непријатељских групаца по школама било је врло разноврсно, негде прилично. У Јагодини је група средњошколаца ишла на састанке четника, примила од њих печат и скупљала прилоге за њихову активност. У Параћину и Ваљеву, такође, групе су биле повезане са четницима и имале су изразито „фашистичку тенденцију”. Чланови оваквих група често су имали и задужења у Народној средњошколској омладини, чиме су вешто прикривали непријатељски рад. Приликом њиховог избацивања из школа обично су имали заштиту од професора (Крагујевац, Шабац). Сем наведеног, групе су посебно биле активне у кршењу реда и дисциплине, побунама против слабе исхране, против недостатка школског простора итд. У мањинским мађарским школама организоване су и приредбе у „профашистичком духу”. Било је случајева да се у школи државо реферат „О самоопредељењу до отцепљења Мађарској”.¹² У исто време било је допуштено делу омладине на Косову „ревизионистичка хушкања о присаједињењу Косова Албанији”.¹³

Паралелне организације са СКОЈ-ем и УСАОС-ом током 1945. године настојале су да оснују и поједине предратне партије и странке. Међу реткима, са основним програмским и статутарним начелима била је Организација демократске омладине Југославије. Она је требало да буде „масовна, борбена, политичка и васпитна организација радничке, сељачке и интелектуалне омладине”. Независност од Демократске странке давали су јој „посебни форуми на челу”, нарочита дисциплина чланова, посебни задаци и услови примања у чланство, организациона структура и форма рада. Повезаност са Демократском странком била је, у заједничком крајњем циљу: ширењу демократске свести и остварењу демократских начела. Веза је постојала и преко признавања Демократској странци руководства над „читавим народом и омладином”. Везе омладинске организације и странке одржаване су преко оних чланова и функционера омладинске организације, који су у исто време и чланови Демократске странке.

Структуру организације Демократске омладине у Југославији чиниле су секције (предузетне, уличне, школске и друге), одбори и Главни одбор организације. Политичко руководство чинило је Главни одбор „за сада без одређеног броја чланова”, који су сачињавали функционери и бољи руководиоци са организационим и политичким искуством.

Демократска омладина имала је основни циљ у ширењу „демократских идеја и залагања за остваривања демократских начела”. Задатак јој је био да води непомирљиву борбу против свих који желе да ускрате човеку најосновније право на четири слободе. Њени чланови „симпатишу западну демократију” и спремни су да сваког часа и „себе заложу у тој борби”. Млади демократи били су спремни да извршавају све задатке организатора и предводника, да буду чиста карактера и поштени у сваком погледу, одмерени и промишљени. Храброст и оданост организацији показују држањем „пред народним непријатељем” од кога су стално изложени опасностима. Зато морају

да буду лукави, свесни, хладнокрвни и дисциплиновани, да се чувају од „ОЗН-е, милицајаца, партијских људи, који хоће да проникну у суштину свих организација”. Дужни су да прате агенте и провокаторе, да не поклекну након првих неуспеха.

За чланове Демократске омладине народни непријатељи су „окупатор, с једне стране, и КП са осталим народним непријатељима, с друге стране”. Свесни тога „колико сада КП угрожава будућност свих народа Југославије, па и омладине, мрзе из дна душе комунисте, и све оне који раде против боље будућности народа” и „херојски подносе сва зверска мучења и батинања комунистичких зликоваца”.

Демократска омладина организована је као илегална тајна организација чији се чланови обавезују на конспиративност и по сваку цену избегавају „признавања непријатељу о своме раду и својој организацији”. Тајност организације оправдавана је ситуацијом „када се на све стране јури да би се похватили разни организатори и функционери постојећих организација, када се закони о зборовима и удружењима не спроводе, када је један народ и земља обезаконена, једном речју, када Партија комуниста иде за тим да узурпира народну власт и да искључи из јавног живота, политичког и друштвеног, све организације, партије и странке, које су у супротности са њеним схватањем”¹⁴

Испољавање непријатељског рада, одмах по ослобођењу Србије, било је у писању летака против новог система, а за подршку краљу Петру. У овоме су опет предњачили средњошколци: шабачка гимназија, неготинска гимназија, (15% средњошколаца овде је било ван НСО). У источној Србији становништво је застрашивано разним паролама од којих је део прихватила омладина, која није била укључена у УСАОС: „Код нас ће на изборе доћи комисија састављена од Енглеза”, „Краљ Петар је дошао у Трст - пуцали су у њега”, „У Румунији има соли али не признају Титов потпис, а када би Краљ потписао онда би дали”, итд. Активистима УСАОС-а потурани су летци „Висићеш о конопцу” и други. Културна заосталост и овде је била погодна тле за пропаганду разног садржаја.

У омладинској организацији врањског округа део омладине је апстинирао од акција УСАОС-а, јер „ништа није добио” и „зато што одбор (власт) ништа не ваља”. И овде је највише нерасположења према новој власти било у средњим школама Сурдулице и Врања. У Сурдулици је основано друштво „Оф леле” од ученика V разреда гимназије (бројало је око двадесет чланова), које је организовало излете, повезивало се са истомишљеницима Врањанске гимназије. Друштво је разбијено акцијом ОЗН-е и сматрано је умеренијим од групе које је у Врању водио Бранко Крстић - Буцко (разбијало јединство школе, исписивало пароле Демократске омладине и друго).

У ужичкој гимназији и Учитељској школи откривена је група која је организовано радила, називајући се Гроловом омладином. Имали су сектор пропаганде и саботаже и били су повезани са Ужичком Пожегом, били су између 15 и 18 година.¹⁵

Сличних организовања и акција било је и у другим срединама у Србији. Утицај непријатеља на омладину, како су оцењивали активисти Окружног комитета Светозарево, није ликвидиран до краја 1945. године. Нису биле ретка ни физичка обрачунавања између скојеваца и чланова реакционарних група или појединаца (шабачки округ и други). У Петници, срез Ваљевски, почетком јануара 1946. године договорена је туча у којој су двојица омладинаца испребијани, а „одјек је био врло широк”.

У појединим срединама постојала је тенденција да се бојкотује омладина која није изашла на изборе новембра 1945. године. Према неким подацима¹⁶ учешће омладине на овим изборима било је у Србији најмање 80%. Омладина је давала тон изборима и врло мало је гласала у кутију без листе. Тада је омладинском руководству Србије констатовано да ми „имамо у свим нашим местима непријатељске омладине”, обично оне која је сарађивала са окупатором или су јој родитељи погођени законским мерама нове државе. Поред апстиненције на изборима ова омладина настојала је да разбије и јединство у омладинском покрету повезујући се са такозваном фронтвском опозицијом (у Крушевцу стварање земљорадничке омладине, у Пироту десних земљорадника, у Војводини сеоске омладине итд.). У Војводини је више него у другим крајевима омладина националних мањина (посебно Мађари и Румуни), подражавајући старије, гласало у кутију без листе. Ту се такође јављала тенденција да мађарска омладина има организацију ван УСАОЈ-а (покретање листа у Суботици).

Албанска омладина на Косову и Метохији је, према извештајима који су стизали у Покрајински комитет СКОЈ-а за Србију, компактно изашла на изборе, „али се у извесној мери и даље осећала тенденција да се Шиптари одвоје од Југославије и прикључе Албанији”.¹⁷ У време новембарских избора у Царибродском и Босиљградском срезу покушало се међу бугарском омладином оформити ЕМО.

У нишком округу регистроване су три организације насупрот УСАОЈ-а. Биле су то: „УРХОЈ”, „Бели орао” и „Организација Краља Петра”, које су у самом граду почеле да стварају рејонске комитете. Од специфичних парола овде је била најкарактеристичнија: „Празна кутија без листе не тражи ништа, ни жита ни осталог, а све остале траже”.¹⁸

Протурање разних парола било је масовно у целој Србији. Неке од њих биле су опште, док су неке биле специфичности одређеног краја. Међу прве можемо убројити „Драгољуб ће заменити Тита”, „Доћи ће до савезничке интервенције”, „Живио Краљ Петар” и друго, док су се међу друге убрајале „Доле крвави суд” (Београд), „Живела реакција” (Ужице), „Зашто радите кад не морате” (Крагујевац) итд. За време избора ове пароле посебно је истицала омладина уздржана приликом гласања.

Новембарски избори и разбијање крупних четничких формација, као и хватање Драже Михаиловића марта 1946, значили су дефинитивну спознају антисоцијалистичкој омладини, да у унутрашњем развоју Југославије не могу даље да траже ослонац својим идеолошким опредељењима, да су

озбиљнија окупљања омладине ван УСАОС-а практично немогућа, и да њихове групе, друштва и „организације” представљају занемарљив проценат незадовољника ван сваког друштвеног утицаја. Новембарски избори значили су дефинитиван силазак са политичке сцене највећег дела предратних политичара, што се такође одражавало на схватања и идеје у делу омладине. Не значи то међутим, да покушаји организовања, нарочито међу студентском и средњошколском омладином, стварање група, јатаковања и индивидуалног испољавања незадовољства - неће бити и даље. У доступним историјским изворима потврде за наведено нису ретке. Почетком 1946. године на пример, у селу Глумчу - пожешки срез, формирана је група од двадесетак омладинаца и омладинки под називом „Савез краљевске омладине Југославије”. У овом округу непријатељски оријентисана омладина у средњим школама бојкотовала је физичке радове, говорећи да физички радови на обнови и учење у школи никако не могу ићи паралелно, спречавала је окупљање омладине за изградњу пруге Брчко - Бановићи и друго. У Ужичкој гимназији цепане су пароле НОП-а, зидне новине и Титова слика. Овде је откривена и илегална група од четрдесет чланова.¹⁹

Током 1946. године у Србији је главни проблем и даље остао повезивање омладине у организацију УСАОС-а, односно народну омладину на Косову и Метохији и Војводини. На Косову омладином се руководило „само по извесним принципијелним питањима”.²⁰ Тиме се и даље озбиљно наметало питање руководства над омладином националних мањина: Мађара, Влаха, Румуна, Бугара, Шиптара и других. Већина ове омладине и даље је остајала под утицајем старијих. Јединство УСАОЈ-а, односно Народне омладине Југославије разбијено је паролама „Војводина је војвођанска”, „Шта ће нам ти из осталих федералних јединица” и слично. У организационом смислу овде се и даље јављају организације на националној основи „Удружење католичких момака”, „Занатско удружење”, „Сиве гарде” и слично.²¹

Омладина је највећим делом изашла на изборе за Уставотворну скупштину Србије и претежно гласала за делегате Народног фронта (у Врањском округу 98,2%, крушевачком 99% итд. - укупно 94% у целој Србији).²² Било је ту и тамо међу њеним члановима и омладинаца који су другачије мислили и деловали. У босиљградском срезу на пример, половина омладинаца гласала је у једну, а половина у другу кутију.²³ У посавско-тамнавском делу Мачве апстиненцију су заговарали бивши припадници Републиканске странке, утичући и на део омладине.

У неким срезovima Космета нису ни одржане предизборне конференције (вучитрнски, источки и призренски срез). Проглас Народне омладине на Космету није кориштен јер је криво преведен: у наслову је уместо „Омладино Србије” стајало „Српска омладино”. Пароле на шиптарском језику потребне омладини за агитацију приликом избора нису ни стигле.²⁴

Завршетком обнове, односно почетком 1947. године међу средњошколцима био је занемарљив број ученика - омладинаца спремних да учине нешто више од обичне апстиненције од акција које је водила Народна омладина.

Потпис на поједином летку или парола на зиду, губили су сваки значај међу највећем броју омладинаца и омладинки. Ангажовање омладине на многобројним радним акцијама савезног, републичког и локалног значаја и помоћ коју је пружала органима народне власти приликом провођења разних привредних мера, сем окупљања омладине, значио је за „уздржане” и васпитање у духу нових друштвених односа у настајању. Коначно, основна улога УСАОС-а, односно Народне омладине била је васпитање својих чланова у духу марксизма-лењинизма и ангажовању у изградњи нових друштвено-економских односа. Ту своју улогу организација је покушала да оствари целим системом агитације и пропаганде, многобројним аналфabetским течајевима, курсеви-ма, предавањима, отварањем народних универзитета, културним, спортским манифестацијама и слично. Нестајало је на крају и секташког понашања међу делом скојеваца и члановима Народне омладине према монархистички оријентисаним омладинцима, омладини националних мањина, и свима који су из различитих разлога били ван организационих облика УСАОС-а, односно Народне омладине Србије. Било је све мање разлога за реваншизам про-гоњених током рата, акција и време чинили су своје. „Непријатељ” у омладинским редовима сада је утицаје црпео из других средина и простора.

У појединим школама током 1947/48. године међу делом омладине осећаће се „малограђански дух” који тежи лакој разузданом животу, где омладинци организују журеве, посећују локале, пијанче, монденски се облаче, гледају америчке филмове, читају савремену западну литературу итд. Опозиционе групе и организације (Београд, Панчево, Светозарево), испољавају се недисциплином, рушењем ауторитета легалних организација, одбијањем задатака, цепањем зидних новина, похађањем веронауке и дру-
гим.²⁵

Идејна диференцијација у ово време преноси се на Универзитет и Народно-студентску омладину (основана почетком 1946. године). Ту се током 1946/47. године по факултетима први пут масовно и јавно одвија акција одстрањивања студената и професора „непријатељски расположених према изградњи социјализма”, припремању „ненаучних предавања и реакционарних погледа”. Више него раније, на Универзитету се открива делатност непријатељских група, илегалних организација, штампаних летака непријатељске садржине, омаловажавања физичког рада, („борба против кубикаша”). Да је акција имала шире основе показује и податак, да је само у једном тренутку са факултета избачено 119 „гроловаца” „дражиноваца” „драгољубоваца” и других.²⁶

II

Од 1948. године на омладину Србије, насупрот утицају КПЈ, појавиће се три јака идеолошко-политичка утицаја: прво, идеолошки утицај земаља Информационог бироа (пре свега Совјетског Савеза), друго, утицај буржоаских елемената у земљи (експроприсана буржоазија, црквена хијерархија, и

друго) и треће, утицај „малограђанске стихије”. Врло често ови утицаји били су испреплетани међу делом омладине или појединцима, али је било средина где је доминирао само један фактор значајан за њихово неприхватљиво идеолошко опредељење (ИБ међу студентима, утицај клера на сеоску омладину и друго).

Негативан утицај „капиталистичких остатака” највише је регистрован међу студентском омладином где су прочетнички, недићевски и други „елементи” избацивани са факултета приликом капмања за „идеолошку чистоту” на Универзитету. Непријатељ је тражен и налажен чак и у фискултурном покрету, где се испољавао „нарочито у безидејности и аполитичности”, и где је настојао да оживи стару соколску идеологију. Био је склон „врбовању спортиста, клубаштву, манифестацијама шовинизма” итд.²⁷

Утицај малограђанске стихије најизраженији је био међу средњошколском, студентском и делом радничком омладином. Испољавао се у подржавању западних „монденских узора”, начина живота, односу према радним обавезама, сексуалном животу, организацији журева, „посебној литератури”, схватањима културних вредности и других. Идеологија заснована на ИБ-овској пропаганди најизраженије је била међу студентском омладином. Студенти су били међу најзаступљенијом групом омладине регистрованих и кажњених по линији ИБ-еа. Од евидентираних преко 55 000 лица, који су на разне начине подржавали земље КОМИНФОРМА у борби против Југославије било је 4 008 студената (рачунајући и предратне), скоро колико и радника (5 081) или земљорадника (5 626).²⁸ Очито, огорман број с обзиром на укупан број студената, колико је Југославија имала крајем четрдесетих година.

Више је неповољних чинилаца утицало на партијску организацију Београдског универзитета у тренутку објављивања преписке вођене између ЦК СКП (б) и ЦК СКЈ и Резолуције информационог бироа:

1. Летњи распуст, када је већи део партијског чланства - студената отишао кућама, био спреман да 1. јула иде на радне акције, летовалишта, производни рад и друго;

2. Неспремност Универзитетског и факултетских комитета да брзо реагују на новонасталу ситуацију и недовољна помоћ МК Партије да помогне руководству партијских организација на БУ;

3. Велики број студената учесника рата и предратног револуционарног покрета идеолошки и емотивно везаних за Совјетски Савез, Стаљина и „братску Бољшевичку партију”;

4. Посебан значај Универзитета као високошколске научне и културне установе и тежње ИБ-овске пропаганде за стварањем чвршћих позиција у њој;

5. Шаролики национални и социјални састав студената често оптерећен прошлим ратом и скорашњом свакодневницом.

Сви ови и други неконстатовани чиниоци, доприносили су да је међу студентском омладином на Београдском универзитету било озбиљних потреба изазваних Резолуцијом, великог колебања, мукотрпног изјашњавања и бурних реакција. И одмах да се каже, код омладине у Србији, међу студентима

било је највише присталица Резолуције и апсолутно и процентуално од 1948. године, све до времена половине педесетих година. У време када се у другим срединама ИБ-овска пропаганда већ заборављала, међу студентима је још увек трајала диференцијација, радиле су партијске комисије, УДБ-а, „васпитни рад“, а био је активан и Голи оток. Да ће Београдски универзитет имати „запажено“ место у вези са Резолуцијом показала је, одмах након њеног објављивања, изјава лондонске агенције Телепрес, по којој се партијска организација на БУ изјаснила против ЦК КПЈ. Вест су пренели неки листови („Руде право“) и имала је врло негативан одјек међу студентском омладином.²⁹

У методу прораде материјала, писама ЦК КПЈ и ЦК СКП (б) и Резолуције, партијске организације БУ нису се разликовале од рада осталих организација КП Србије. Обично су припремани састанци на којима се дискутовало о свим чињеницама или наводима из Резолуције и писама, изјашњавали су се чланови појединачно, а затим, су доношене резолуције партијских организација у којима се, по правилу, даје подршка партијском руководству земље.

У Резолуцији наставника БУ подвучен је закључак ове организације, „да је ЦК наше партије неосновано оклеветан и нападнут. Сви чланови наше Партије, скромни и предани извршиоци програма наше славне Партије и током НОБ-а и периода обнове наше земље и изградње социјализма у њој, живи су сведоци, да је наш славни ЦК на челу са другом Титом увек водио принципијелну марксистичко-лењинистичку политику, која се огледала и огледа у доследној револуционарности, у чврстој привржености истинском пролетерском интернационализму, у непоколебљивој верности оданости великој земљи социјализма - Совјетском Савезу. Због тога код нас изазивају огромно изненађење тврдње да наш ЦК не води борбу против капиталистичких елемената на селу, да у односу према другим народима заузима националистички став, да се улагује империјалистима, да не воли Совјетски Савез и да земљу социјализма изједначаје са империјалистичким силама“.³⁰ Посебан бол, каже се у Резолуцији, наноси тврдња да ЦК КПЈ не воли Совјетски Савез. Љубав према првој земљи социјализма и њеном вођи Стаљину, подвлачена је у свим резолуцијама које су доносиле партијске организације на Универзитету приликом разраде поменутих материјала. Љубав је исказивана - „саставним делом наше свести“.

Већина резолуција студентских ћелија сматрала је да нема великих принципијелних размимоилажења између двеју партија, јер је „КПЈ доследно марксистичко-лењинистичка и она после СССР и СКП (б) је најчвршћи бедем против империјализма“. Студенти су са „презрењем“ одбијали измишљотине „Руде права“ у побуни на БУ.

„Сматрамо да су клеветничке оптужбе против нашег ЦК на челу са другом Титом у целини нетачне, тенденциозне и засноване на сакупљеном материјалу од издајника наше Партије и нашег народа“, каже се у Резолуцији партијске јединице Правног, Економског факултета, Академије ликовних уметности и бригаде „Ратко Дугоњић“, док су студенти бригадири бригаде

„Др Младен Стојановић”сматрали „да оптужбе резултирају из погрешног обавештавања, која су дата СКП (б) од наших заједничких непријатеља.”³¹

Изјашњавање и подршка ЦК КПЈ од студената који су били на разним радним акцијама у лето 1948. године, поткрепљивана је обећањима о чврстом стајању на курсу КПЈ, вером да ће се радом и праксом доказати исправан пут у развоју земље.

Анализа подршке Централном комитету и руководству КПЈ изражава-на у резолуцијама партијских организација, показује, да су комунисти БУ веровали да је сукоб Југославије и КОМИНФОРМА прелазног, односно тренутног карактера. Веровали су да ће се у најскоријем року изгладити све несугласице између „херојске КПЈ и славне СКП (б)” и да ће онда сукоб са осталим партијама бити лако превазиђен. При томе су показивали одлучност да се поједини ставови из Резолуције земаља ИБ-еа одбаце као посве неосновани. „Као врло изразиту непринципијелност сматрамо позив на побуну у нашој партији”, кажу студенти - бригадири са изградње Новог Београда, док њихове колеге из бригаде „Благоје Нешковић” тврде, „да демократичност у нашој Партији могу да нам пребацују они који не познају живот и принципе наше партије.”³²

Састанци основних партијских организација на факултетима, радним акцијама и другде, међутим, имали су различите токове, садржај рада и дужину трајања (природа материјала чињена је и на неколико састанака). На сам дан објављивања Резолуције, 28. јуна 1948. године, одржан је састанак партијског Актива Универзитета, којем су присуствовали сви чланови руководства до секретара одељења. И сви, сем једног, подржали су став ЦК КПЈ према Резолуцији Информационог бироа. Следећих дана одржани састанци на неколико факултета, од руководства Универзитетског комитета, оцењени су „рђаво” (машински одсек Техничког факултета, Природно-математички факултете, Пољопривредно-шумарски факултет и други).

На Машинском одсеку Техничког факултета посебно је био буран састанак (присуствовало му је осамдесет један члан Партије од 175, колико их је одсек имао у то време). У току исте вечери гласане су две Резолуције, прва која није послата Централном комитету и друга, донета након интервенције члана УК, која је подржала ставове ЦК КПЈ према Резолуцији Информационог бироа. У првој резолуцији студенти су оценили да је ЦК КПЈ заузео неправилан став: 1. што није послао своје представнике на састанак ИБ-еа; 2. што ЦК ниједним гестом није показао да прихвата критку; и 3. што партијско чланство није упознато са новонасталом ситуацијом, пре но што су почели избори за делегате Петог конгреса, јер би у том случају делегати морали да пренесу мишљење читавог партијског чланства.³³ На другој страни, према наводима студената, Резолуција информационог бироа је правилно оценила југословенске прилике у следећим питањима: а) од аграрне реформе до данас рад на ограничавању капиталистичких елемената на селу није спровођен у довољној мери. Иако су кулачки елементи још увек јачи од осталих сељака, што се неповољно одражава у снабдевању радног становништва; б) није на

време развијена демократичност у основним партијским организацијама које, и иначе, нису довољно контролисали виши партијски форуми; ц) Партија од ослобођења није изменила форме рада у основним организацијама које је имала у периоду илегалности и НОБ-а.³⁴

Студенти са Машинског одсека нису се слагали са Резолуцијом ИБ-еа у оцени да је у југословенској партији вођена непријатељска политика према Совјетском Савезу и СК П(б), „јер смо ми комунисти васпитани од Партије да волимо Совјетски Савез и СК П(б). Нарочито нас вређа када се каже да је наша спољна политика усмерена према Западу.” Нетачно је да се Партија расплинула у Народном фронту. Студенте је дубоко вређао део Резолуције који је порицао историјску улогу руководства КПЈ у НОБ-у. Очекивали су да се још пре V конгреса нађу могућности за успостављањем нормалних „братских односа са СКП(б) и да ће ЦК КПЈ на Петом конгресу иступити самокритички”.³⁵

Како показују историјски извори, на овим првим састанцима на факултетима у лето 1948. године говорило се о недемократичности у Партији, питању Фронта, села итд. На Правном факултету је тридесет девет студената гласало да је требало ићи на заседање ИБ-еа, на Филозофском је такво мишљење имало њих четрдесет, Медицинском седам до осам итд.

Проређивање Резолуције ИБ почетком јула 1948. године међу петнаест студентских биргада ишло је уз асистенцију чланова УК, њихове допуне рада састанака и многобројна објашњења. Уз подршку ставовима ЦК КПЈ, евидентну збуњеност дела чланства било је и мишљења која су умногоме одударала од већ познатих ставова партијског руководства. Међу последњима највише је било оних који су сматрали да су представници КПЈ требали и морали ићи на заседање ИБ-еа, да тамо објасне своје ставове и евентуалне неспоразуме. Оцена Резолуције југословенске политике на селу, посебно, недоследне борбе против кулака, такође је често прихватана као тачна. Многим студентима сметало је „што наш ЦК не признаје ниједну грешку и испада да су они све тачно постављали”. Испада да је руководство непогрешиво, а „код нас чланови Партије аминују оно што доноси више руководство”.³⁷ Поједини партијци су сматрали да се грешке не признају због чувања ауторитета руководиоца у народу.

Добар део студената изјашњених за Резолуцију ИБ-еа у овим првим данима по њеном изласку, једноставно није могао да схвати да Стаљин греша. По њима „та највећа марксистичка глава данас” имала је право при тврдњи да КПЈ нема програм ван Народног фронта и да неправилним радом води земљу у изолованост и њеном одвајању од демократских земаља”.³⁸

Студенти су у недоумици отворено изјављивали да им није јасно за кога да се одреде. Веровали су да има још „нешто поред изнетог” и износили разне погледе на унутарпартијски живот и делатност КПЈ: 1. Наши руководиоци не признају ништа, али на делима већ поправљају извесне ствари, на пример, питање легалности Партије. 2. Тачно је да смо имали понекад војни режим у Партији, да су многе ствари биле одозго постављене, а чланство их

аутоматски примењивало. 3. Партија је водила кулачку политику. 4. Зашто је урађена национализација трговине на брзину. 5. Тачна је поставка СК П(б) за Александра Ранковића, док је Велебита требало заменити и раније, јер је сумњив. 6. Не могу грешити 8 партија и један Стаљин и Молотов. 7. По чему се може више веровати Кардељу него представницима СССР-а. Мора се веровати совјетским људима. 8. Не постоји демократичност у Партији, јер секретари ћелије нису бирани, и тако даље.³⁹

Међу бригадирима - студентима у лето 1948. године, највише је било оних који се нису слагали са неодласком КПЈ на заседање ИБ, политиком партије на селу, демократским односима у њој, питању партијског програма, неверовања у могућност грешке Стаљина и СК П(б) итд.

Како је забележила статистика Универзитетског комитета 1. јула 1948. године, на састанцима ћелија у Београду и у изјашњавању студената у бригадама више тачака из Резолуције ИБ-еа је подржало 105 студената од којих је 36 сматрало да је КПЈ требало да иде на састанак ИБ-еа.⁴⁰

Процес изјашњавања чланства на факултетима настављан је септембра 1948. године, пошто су се студенти окупили након летњих празника. Тада се и повећавао број чланова који су у целини или у појединим деловима прихватили Резолуцију ИБ-еа. Из тог времена потиче и прво груписање и организовано иступање заговорника Резолуције. Све већи број изјашњавања за Резолуцију и очито несналажење руководства партијске организације на факултету, допринело је да интервенише комисија ЦК КП Србије. Комисија је формирана на седници ЦК 23. септембра са задатком „да размотри читаво стање партијске организације БУ и предузме мере за њено учвршћење”.⁴¹ На поменутој седници одлучено је да Данило Пурић дотадашњи секретар МК СКОЈ-а за Београд преузме дужност секретара УК, а да се Вјера Ковачевић, дотадашњи секретар УК ослободи дужности „због завршетка студија”.⁴² Према налазима поменуте комисије до краја септембра 1948. године, за Резолуцију ИБ у целини или по појединим њеним питањима изјаснило се 350 чланова партије на Универзитету. Веровало се да је до тада био познат став око 2 000 чланова од укупно 3 800, колико је имала партијска организација БУ. „Отворених непријатеља” како је констатовала комисија, било је 109 (до тада искључено 57) колебљивих по више питања 142, (искључено 22) и колебљивих само по питању одласка на састанак ИБ 89.⁴³ Под отвореним непријатељима подразумевани су они који су сматрали тачним све наводе из Резолуције ИБ-еа и штампе демократских земаља, док су „колебљивци” били чланови који су подржавали један или више ставова из Резолуције: недолазак на заседање, политика на селу, демократичност и слично. И даље је најсложенија ситуација била на Пољопривредно-шумарском, Медицинском и Машинском факултету.⁴⁴ Комисија Централног комитета предложила је и конкретне мере у вези са насталом ситуацијом на Универзитету: 1. избацити из Партије, Унверзитета и похапсити отворене непријатељске елементе који активно раде, организују групе, деле летке и слично; 2. Оне који су заузели непријатељски став али не раде активно, искључити из Партије и са Универ-

зитета, али их не хапсити; 3. Оне који се не слажу по многим питањима и после разговора остану на своме ставу, а не заузимају отворени непријатељски став, поред искључења из Партије казнити одузимањем стипендије, али их не удаљавати са Универзитета; 4. Са осталим који се колебају по овом или оном питању, разговарати појединачно или у комисијама; 5. Упоредо са овим потребно је са Универзитета избацити извесан број реакционарних елемената, бивших четника, љотићеваца, недићеваца и сличних.⁴⁵

Критична тачка у изјашњавању студената - чланова Партије за Резолуцију ИБ-еа био је крај 1948. године, када се на Универзитету „колебало” између 450 и 500 чланова. Уз случајеве које смо већ помињали, део се колебао из незнања и несхватања, једни су се поводили за другима који су представљали извесне ауторитете, изјашњавали су се, коначно, и они који су до тада ћутали. До годишње конференције комуниста на Универзитету, одржане крајем новембра 1948. године, из Партије је избачено 169 људи, док је статус студента изгубило и 269 „антидржавних елемената и непријатеља”. Сем вербалног изјашњавања студенти су по факултетима делили брошуре које је штампала московска „Правда”, разне чланке одштампане у Информбироу, штампали су летке у којима су се обраћали колегама са појединих факултета. Чланак „Куда води национализам Титове групе”, штампан у Москви, већ је 8. дан по изласку дељен на Београдском универзитету. Да ће на Универзитету бити потребна дуготрајна борба са присталицама ИБ-еа показали су и избори по партијским организацијама и избори за Други конгрес КП Србије. Било је тад више празних листића, прецртаних кандидата, чак и парола, од којих је најупечатљивија „Живео информбиро”.⁴⁶

Обелодањењем Резолуције ИБ-еа у раду партијске организације на Београдском универзитету изнуђен је нови метод рада партијских активиста, чланова партијског руководства и УК. На многим састанцима партијских ћелија, где је изјашњавање било по неколико пута, мењани су секретари и секретаријати, факултетски комитети и чланови појединих тела. Сем избацивања из партијске организације, не мали број изјашњених имао је непријатности од органа УДБ-е. Један извор каже да је половина бивших чланова Партије кажњено од судских органа. Многи од њих нашли су се на Голом отоку. У партијским ћелијама осниване су посебне комисије које су испитивале „непријатеље”, или оне који су тек требало да постану. Са „колебљивим” посебно се разговарало, рајашњавало и убеђивало. У тешким тренуцима преиспитивања савести, дугогодишњег веровања, не ретко се прелазило из једног „табора” у други. Самоконтрола је престала када је најмање било потребно. Стварао се простор за личне обрачуне, ненаплаћене рачуне.

У скојевским организацијама Београдског универзитета питање Резолуције дискутовано је током септембра 1948. године. Пре тога било је само појединачног изјашњавања скојеваца на радним акцијама. Ови пак састанци у септембру, показали су да скојевци не познају много ствари, у затегнутој атмосфери владала је заплашеност, попустила је дисциплина, упорно је тражено појединачно изјашњавање. На другој страни, „организација није успела

да поведе курс ка одлучном чишћењу свих колебљивих елемената”.⁴⁷ То је урадила Комисија у времену од средине октобра до почетка новембра исте године. Састанци су тад одржани најпре са члановима Комисије СКОЈ-а при Универзитетском комитету КПС и руководиоцима СКОЈ-а по факултетима, а затим са секретарима група и одељења. С њима је договорен метод рада скојевских група и одељења и извршене друге припремне радње у вези са прорадом материјала и Резолуције ИБ-а (појединачно обавештавање за састанке, разговор са „бољим” члановима СКОЈ-а, убеђивање „људи за исправност линије нашег ЦК и друго). На састанцима је прорађивана и Резолуција Петог конгреса КПЈ, Четвртог конгреса СКОЈ-а и друго.

За двадесетак дана, како показују извештаји ове Комисије, са Београдског универзитета избачено је из скојевске организације петнаест чланова, док је за њих дванаест остављено да руководства СКОЈ-а одлуче хоће ли бити искључени или не.⁴⁸

Комисија је, међутим, констатовала и следеће: 1. Међу скојевцима било је и чланова који су се у то време слагали са Резолуцијом, али нису смели да се изјасне бојећи се репресалија, јер је у то време већ било искључивање чланова Партије; 2. Међу скојевцима био је изванредан број којима поједина питања из Резолуције још увек нису била јасна; 3. Било је и оних „који би се у тежим моментима лако поколебали и изјаснили за став Информбироа”; 4. Било је и таквих чланова СКОЈ-а, који су били толико „запали у аполитичност, да нису знали да испоље неко своје мишљење у вези са Резолуцијом ИБ-а”.⁴⁹

Број изјашњених чланова СКОЈ-а за Резолуцију ИБ-а у јесен 1948. године процентуално је био далеко мањи од изјашњених чланова Партије. Чак и на оним факултетима где је било много регистрованих ИБ-оваца било је „боље стање” у организацији СКОЈ-а него у партијској организацији. (Пољопривредно-шумарски, Медицински факултет).

Година 1949. била је у одређеном смислу прекретница у сукобу Југославије и земаља КОМИНФОРМА. Тада је било јасно, да сукоб није ствар неспоразума, да се криза међу партијама продубљава, да добија особине специјалног рата, и да озбиљност ситуације намеће тражење нових решења у друштвеном развоју, али и све већу тежњу за монолитности у КПЈ.

На Универзитету се од марта 1949. године заузима „чвршћи став” приликом избацивања из Партије - сад већ јасно обележених ИБ-оваца. Међу чланством се развијала „непомирљивост према таквим непријатељима”, сузбијана је фамилијарност, а развијена будност. Сада више није било потребно да се одржавају посебни састанци са појединим члановима Партије, да би се припремио наступ приликом избацивања истакнутих присталица ИБ-а. (Медицински, Правни и Машински факултет). Састанци су трајали далеко краће. Измењена је већина руководства партијских организација, почевши од бироа одељења до факултетских комитета. УК је поклатио изузетну пажњу проучавању и објашњавању суштине спорта између КПЈ и СКП(б), у организацијама

су уведене редовне партијске информације, прорађивани су чланци најистакнутијих партијских руководилаца.

На другој страни, број избачених чланова тзв. информбировских елемената, сваким се даном повећавао. До новембра 1949. године од 713 искључених чланова КП на Универзитету, 495 је било по линији ИБ-еа, док су остали избачени због недисциплине, нерада, и пасивног става.⁵⁰ Сећања учесника казују да су често присталице ИБ-а иступале организовано, делећи летке, онемогућавајући разне акције студената, стварајући конфликтну ситуацију, чак се физички обрачунавајући.

У годинама које су следиле у самим партијским организацијама постепено је отупљивала оштрица борбе против ИБ-оваца. Било је све више случајева да су поједини чланови избацивани из Партије тек након интервенције органа гоњења. У појединим хелијама превладавало је схватање да не треба нарушавати јединство партијске организације искључивањем оних који нису за Партију, „јер сада није 1948.“. Дуго су, на пример, вођене дискусије, да ли ИБ-овцима треба дати стипендију, „јер нигде у уредби о стипендирању не стоји да не треба давати стипендију онима који нису за социјалистичку Југославију“.⁵¹ Отуда је и разумљива поновна интервенција ЦК КП Србије априла 1950. године, када он тражи да се заостри став према информбировцима, да се избацију из Савеза студената и са факултета они „који се и даље држе рђаво“.⁵²

Од 1951. године датира и нови моменат приликом избацивања чланова Партије због делатности на линији ИБ-еа. Већина избачених ове године била је „на основу изјава њихових једномишљеника из затвора“, већином због старих грехова из 1948. и 1949. године. Поједине студенте откривала је УДБА у својим селима, „где су се лакше поверавали својим старим познаницима“, док су други знали за непријатељски рад појединаца или целих група и о томе су ћутали.⁵³ На факултетима је ове године на Београдском универзитету искључено 120 студената, од којих су тројица били чланови факултетских комитета, а више њих чланови бироа основних партијских организација. „Информбировски непријатељски став“ многи од ових студената имали су по питању економских мера које је те, 1951. године, предузимала Влада ФНРЈ, затим око новог начина материјалног обезбеђивања студената, у односу према селу и тако даље. Као ИБ-овци избацивани су и студенти који су причали „да је данашњи поредак беда и мизерија“, да нема другарства у Партији, да им се спава на састанцима и слично“. Очито је да је садржај ИБ-овске пропаганде имао далеко шири дијапазон од оног из 1948. године, или обрнуто, неслагање са линијом Партије у разним питањима појединим студентима приписавано као ИБ-овска припадност.

Наредне, 1952. године у првом полугодишту са Универзитета је избачено из партијске организације 135 студената, више него у целој 1951. години. Разлог за овакву ситуацију треба тражити у покушају учвршћивања основних партијских организација на факултетима, незадовољству материјалним по-

ложајем студената, већим коришћењем материјала и парола радио-станица информбировских земаља и слично.

Према једној оцени на Универзитету је половином 1952. године било око 700 студената искључено због ИБ-а. Овде нису урачунати они на поправном раду, из Савеза студената је искључено 365, хапшено је преко 300, док је са поправног рада враћено близу 200 студената.⁵⁴ УДБ-а је и даље била основни покретач искључивања. За четири месеца у 1952. години од 106 искључених 31 је ухапшен пре искључивања. Искључени са Универзитета у ово време „вукли су неке старе грехе“, оцењени као колебљиви, опортунисти према активним ИБ-овцима, незадовољни економским мерама и они који су прикривали ранију непријатељску делатност (дељење летака, клеветање руководства, припрема бекства из земље и друго). Основне пароле биле су им „немешање у политику“, „потреба само стручног рада“, „доследно спровођење демократије“, „немешање у лични живот појединаца“ и тако даље.

У политичким оценама ИБ-овци на факултетима углавном су оцењивани као „разочарани буржоаски синови“, који су после неуспелих покушаја да врате краља и Дражу Михаиловића, одлучили да „одбране марксизам-лењинизам од КП“. ⁵⁵ Резолуција им је послужила да своје реакционарно расположење поново оживе, да оживе писање парола, летака, уносе неверице и сумњу. Према овим оценама, Резолуција је погодовала и неким индивидуалистичким и авантуристички расположеним омладинцима које хране „илузијама и фантастичним шпијунским плановима“, затим, синовима руских емиграната и другим. Свима им је било заједничко да желе унети неспокојство у редове омладине, паролама о рату, пропасти социјализма у Југославији, да теже „да разоре ведар и здрав конструктивни живот омладине“. ⁵⁶ Највећем делу избачених из Партије приписивани су разни греси из претходног времена, периода обнове и ратних дана. Тражене су им везе најближих сродника са квислиншким формацијама, могућа незадовољства са економским мерама нових власти (национализација, конфискација, аграрна реформа), везе са старијим присталицама ИБ и друго. Карактерно сви су оцењивани као лоши, слабе воље, превртљиви и непоуздани.

У Студентској народној омладини - масовној организацији студената, „информбировач“ је већ почетком 1949. године постао „погрдан синоним контрареволуционара и издајника“. Народна студентска организација и њено руководство настојало је да сузбије пропаганду земаља ИБ-еа, (штампа, радио, брошуре, инструкције) и неутралише рад непријатељских група на Универзитету. Као и међу члановима Партије, и у овој организацији, присталице Резолуције ИБ-еа испољавале су активност у критизерству, оговарању руководства, одустајању од акција, растурање разног пропагандног материјала, врбовању, увлачењу у руководства организација, распиривању мржње међу студентима и слично. Идеолошко-политички рад у овој организацији био је од посебног значаја, јер је она окупљала највећи део студената. У школској 1948/49. годину од 20 424 редовно уписана студента 18 843 били су чланови Народне студентске организације.⁵⁷

Активност НСО била је тим потребнија јер су изласком Резолуције ИБ-еа, дотад већ поражене непријатељске снаге оживљавале активност, настојећи да покажу постојање покрета ван Народне омладине. Јављају се паролне организације: „Демократска омладина“, „Млада гарда“, „Краљевска омладина“, „Штука и његова чета“ итд.⁵⁸ Против свих њих водиле су борбу прогресивне снаге на Универзитету КП, НСО и друге, али су видно место имали и органи судства и УДБЕ. Не можемо проверити податак по којем је на Универзитету између 1948. до 1952. године око 1 400 студената избачено из чланства КПЈ⁵⁹ због ИБ-а, као и пронаћи податак колико је од њих било у затворима и Голом отоку. Знамо на пример, да их је почетком 1949. године у руднику Мермер радило 208, а да се обично у извештајима партијских руководства са Универзитета говори да је половина избачених „радило непријатељски“.⁶⁰

Са сигурношћу се може тврдити, међутим, да до почетка педесетих година ниједна партијска организација у Србији у своје редове није вратила ниједног члана избаченог по линији ИБ-еа. Обично су се ти људи пасивизирали или су „отишли даље у свом непријатељском држању“. Ако је нетко и враћен, било је то на основу одлуке виших форума и жалбе избаченог. Неповерење је владало и према сасвим малом броју бивших чланова који су се активизирали у масовним организацијама. Студенти, који су се враћали са друштвено-поправног рада у већини случајева остајали су посве незаинтересовани за било какву политичку активност. Део их је поново примљен у омладинску организацију, а неки су остали и даље „непријатељски расположени“. На факултетима су се дружили међусобно „ретко се виђајући са члановима Партије.“

Неопходно је одговорити на питање да ли се Београдски универзитет 1948. године издвајао по неким специфичностима од других југословенских универзитета? Анализа је, опет, могућа једино квантитативним показатељима, јер за неке друге треба далеко више релевантних историјских извора.

На универзитетима и великим школама у ФНРЈ те, 1948. године, било је 39 269 студената од којих је 8 082 члана Партије. Највише их је било на Београдском универзитету 3 890 чланова од око 22 000 редовних студената, затим, на загребачким, љубљанским, сарајевским и скопским факултетима. До краја 1948. године по Резолуцији ИБ-еа, како смо већ за БУ рекли, искључено 164 члана Партије и 206 студената који су окарактерисани као недићевци, љотићевци, четници и други. На Загребачком универзитету искључено је у исто време 126 чланова по Резолуцији ИБ-еа и око 150 „осталих непријатеља“, на љубљанском је искључено неколико десетина, док је у Сарајеву искључено само два ИБ-овца (десетак се „колебало“). Ако се изузму студенти из Пиринејске Македоније који су се изјаснили за Резолуцију и „као такви враћени натраг“, са скопских факултета у ово време избачен је само један студент и један професор.

Очито је, да је „на старим“ универзитетима, у односу на број уписаних студената, био скоро истоветан проценат избачених и искључених студената. На факултетима Сарајева и Скопља ситуација је била посве другачија. Све је

то један од индикатора већ тада организованог притиска ИБ-овске пропаганде на југословенске универзитете.

Виши партијски органи на сва три универзитета слично су оцењивали рад партијских руководства, добрим делом их окривљујући за лошу ситуацију међу партијским чланством у вези са изјашњавањем за или против Резолуције ИБ-еа. За Универзитетски комитет на БУ је речено, да је недорастао да руководи организацијом, да не познаје стање на Универзитету и да је у њему „било лабавости, фамилијарности, а нарочито несамокритичности”.⁶¹ Помињу се ту, даље, недовољна будност, одсуство плана у раду и друго. Слично је било и са Универзитетом у Љубљани, где је У.К. такође реорганизован, односно проширен. За секретара је дошао члан Партије из апарата ЦК Словеније, док је за организационог секретара одређен професионалац. Комитет је директно везан за Организациону инструкторску управу ЦК КП Словеније, а Агитпроп за Агитпроп ЦК Словеније. На Загребачком Универзитету „се испољило формалистичко схватање демократије”, појаве „болећивости, самилости и личних обзира према искљученим члановима КП у вези са Резолуцијом Информбира”.⁶² Недостатак документације затвара нам могућност, да упоредо радимо анализу за наредне године и одгонетнемо да ли су током 1949, 1950. и даље, остали универзитети и факултети пратили ескалацију ИБ-овске пропаганде Београдског универзитета.

Резолуције ИБ-еа међу осталом омладином Србије, односно Народној омладини Србије, наишла је на далеко мању подршку, посебно међу средњошколцима и радничком омладином. Подаци показују да је у београдској омладинској организацији до половине 1949. године искључено 102 члана Н.О. (средњих школа 70, предузетних актива 27 итд.). Међу искљученим било је седам чланова КП, деветнаест бивших скојеваца, док су остали били чланови Народне омладине. У целој Србији у исто време искључео је 420 омладинаца (по областима: београдска 39, крагујевачка 21, зајечарска 8, нишка 206, ужичка 8, Космет 10, Војводина 63 итд.). По националном саставу искључено је 159 Бугара, 4 Шиптара, нешто Мађара, неколико Хрвата, док су остало били Срби.⁶³

Највише изјашњених омладинаца било је у средњим школама са националним мањинама (Војводина, Космет, Нишка и Зајечарска област). Њихова подршка Резолуцији заснивала се углавном, на веровању у безгрешност Стаљина и Молотова, сумњи у могућност изградње социјализм у Југославији, спречавању омладине да учествује на радним акцијама, шовинистичком ставу према другим нацијама и друго. Од искључених омладинаца на руководећим дужностима у Народној омладини било је:

- 56 чланова секретаријата актива
- 2 члана пленума ЦК и ГК
- 3 члана школских комитета
- 5 чланова бироа СК и ГК

Укупно: 66⁶⁴

Благодарећи недовољном познавању проблема одмах после изласка Резолуције, током 1949. године у зајечарској области, део омладине се изјасио за Резолуцију или је био на њеним позицијама. Слично је било и у омладинском руководству. У крајинском срезу, почев од секретара, сви чланови Бироа изјаснили су се за Резолуцију. Секретар Среског комитета Бор (члан бироа ЦК КПС), на састанцима је убеђивао чланове омладине, да се изјасне за Резолуцију. До јуна 1949. године у Бироу Среског комитета Народне омладине били су чланови који су се изјаснили за Резолуцију. У књажевачкој гимназији секретар актива НО се за Резолуцију изјаснио фебруара 1949. године.

Недовољно објашњавање спора између КПЈ и СКП(б) тешко се одразило на омладину села. Она је слушала ИБ-овске станице, делила летке, штампу, учествовала у преношењу пропагандног материјала (двовласничка и погранична села), наседала пропагандној психози.

Укупно узевши у Области је:

1. Непријатељ је успео да придобије део омладине и да организује илегалан рад с њом. Створене групе требало је да послуже као организационо језгро, одакле би се развијала сва непријатељска активност. Групе су створене у Бору, Зајечару, Књажевцу и Неготину и биле су састављене од омладинаца и старијих истомишљеника (углавном их је откривала УДБА). У села зајечарске области ибеовске идеје продирале су преко ученика и студената, а основна делатност организованих група била је у дељењу летака, писању парола и растурању штампе.

2. ИБ-овска пропаганда прихваћена је и од мањег дела радничке омладине. У Бору су писане непријатељске пароле, у предузећа убацивани леци и слично. У Зајечару је у илегалној групи било и радника. У неким предузећима је евидентирана саботажа: паљење мотора у рудницима, крађа делова у којој су учествовали и омладинци.

3. Из Области је у току године преко границе пребегло 70 омладинаца од којих је ухваћено пет (у селу Рготини је приликом избора новог секретара актива Народне омладине на 15 листића дописан пребегли члан).

Групе су у области организоване и од студената који су из Београда отишли претходно задојени ИБ-овском пропагандом. Стварању група доприносила је и ратна психоза, кретање страних трупа на границама, усмена пропаганда, радио-станице и друго.

Све је то допринело да је током 1949. године искључено од руководиоца Народне омладине члан Обласног комитета, три члана среских комитета, два члана школских комитета, десет учесника књажевачке Гимназије, итд.⁶⁵

Специфичност краја био је четнички утицај на омладину (бољевачки, борски, крајински, и делом тимочки и поречки срез). Групе четника овде су убијале активисте, палиле и пљачкале жито и тако даље, и тиме заплашиле део омладине. У бољевачком срезу у шуму су се одметнула два омладинца, док су неки суделовали у пљачци и обијању задруга, пљачкању појединих сељака, пуцњави и слично.

Деловањем друштвено-политичких организација, активиста, судских органа и УДБЕ, у овој области се већ идуће, 1950. године, ситуација знатно променила. Све је мање било омладинаца који су непријатељским радом били у служби ИБ-овске пропаганде.

После Резолуције ИБ-еа у Београду се почињу стварати илегалне организације („Драгић Јоксимовић“, „Савез демократске омладине Југославије“) чији су чланови „буржоаски остаци“, који су се пре свега, изјашњавали против мера народне власти, национализације, исељавање из Београда и слично. Према једној процени, тада је ван организације Народне омладине у Београду било око 2 000 омладинаца, од чега је половина „непријатељски расположена“. Непријатељски расположене омладине било је и у самој организацији. Она је, за разлику од 1947. године, када је јавно манифестовала нерасположење новим системом (одбијање да пише задатак из НОБ-а, постављање провокативних питања), сада тајно писала пароле, недисциплиновано радила у установама и предузећима. Јавно је иступала приликом часова предвојничке обуке, када су поједини ученици говорили да „не могу вежбати“ јер су голи и боси.⁶⁶ У Београду је ове године искључено 665 (0,7%) чланова Народне омладине, а преко 1 000 (1,1%) је кажњено. Највише је кажњено због неизвршавања задатака, слабог учења, неплаћања чланарине, недолажења на састанке, док је „мањи део искључен због непријатељског рада“.⁶⁷

У Београдској области су се за Резолуцију изјаснила: два члана Среског комитета млавског среза, члан Среског комитета космајског среза и члан СК мочванског среза. У Шапцу су се изјаснила два члана школског комитета и десет чланова Народне омладине, у Пожаревцу три члана, Ваљеву чертири, Крупњу, Обреновцу, Убу, Смедереву и Лазаревцу по члан. Покушај формирања група био је у Ваљеву (две омладинке у групи са старијима), Шапцу и Пожаревцу. Од осталог непријатељског рада издвајале су се формиране групе на Економском техникуму у Шапцу, Ветеринарској школи у Шапцу, које су се односиле неодговорно према задацима, рушиле ауторитет секретаријата и спремале атентат на секретара актива НО. У Гимназији у Лозници откривена је група од дванаест омладинаца, која је радила под руководством политичара старе Југославије и која је имала назив Национални комитет.⁶⁸

У трстеничком срезу, крагујевачка област, био је информбировски рад Среског комитета, док су преко појединих омладинаца растуране пароле: „Сами смо и СССР ће нас прегазити јер су у праву“ и „Откуд може руководство СКП(б) водити непријатељску политику према нама, кад су по нашој земљи остали многобројни гробови црвеноармејаца“, „Нека, даћемо све (откуп - М.М.), јер ће се за годину дана изменити стање“. У овој области омладина је врло дуго била без информација по суштини спора. Тек у другој половини 1949. године овде је спор почео да се објашњава на организован начин. На линији ИБ-а радило се појединачно у средњим школама у Аранђеловцу, Крагујевцу и другим местима, док је у Учитељској школи у Светозареву била организована група (штампали и растурали летке) и Свилајнцу (група од петорице радила на ометању кружока и друго). У целој крагујевачкој области

двадесет два омладинца су се изјаснила за Резолуцију, или је касније откривено да раде са позиција Коминформа. Међу њима није био ниједан радник, било је двадесет шест ученика и четири сељака. У току 1950. године за Резолуцију се у области изјаснио само један члан омладине Средњотехничке школе у Крагујевцу, док је на линији ИБ-а било још два члана.

У Нишкој области се до краја 1949. године за Резолуцију изјаснио 261 омладинац, од тога 9 руководиоца, 13 радника, 104 ученика, 34 студента итд. По националном саставу изјаснио се 51 Србин, 209 Бугара и 1 Рус. (У Бугарску је пребегло 160 изјашњених.) Највише изјашњених било је у царибродском, босиљградском и лужничком срезу - укупно 207.⁶⁹

Најорганизованије групе ИБ-оваца биле су у гимназијама у Алексинцу, Цариброду, Прокупљу и Пироту.

У Алексинцу су ибеовци спречавали разјашњење суштине сукоба између ЦК КПЈ и СКП(б), говорећи да је то „унутарпартијско питање“, делили омладину око избора, повезивали се са истомишљеницима у другим градовима и друго. Избачени су из Народне омладине и школе.

Група од седам ученика прокупачке Гимназије формирала је „илегални ОК“, писала летке и претећа писма члановима Партије. Били су повезани са старијом групом која је ноћу терорисала сељаке (јахали људе до изнемоглости), приписујући то власти која мучи сељаке, јер неће да ступе у сељачке радне задруге. Најпре су избачени из Народне омладине, а касније из школе. У Цариброду је група бројала око четрдесет (већином чланови СКОЈ-а) и организовала се на радним акцијама 1948. године. Имала је помоћ од наставника у свом деструктивном раду, а повезала се и са истомишљеницима студентима. У откривању и елиминацији групе било је великих проблема, пасивизације напредне омладине, страха и слично.

Из Босиљграда је у Бугарску пребегла група чланова Народне омладине од 23 члана ванредних студената и ђака. За време рата многи од њих су припадали фашистичкој омладинској организацији „Браник“, док је у Лужничком срезу од 25 изјашњених омладинаца 23 пребегло у Бугарску.⁷⁰

У Пироту је група имала три члана и ширила је летке и паролe: „Живео Краљ“, „Омладино, не иди на радне акције“, „Не лиј крв за Тита“ и растурила контрареволуционарни лист „Нова борба“. Манифестовала је и уношење недисциплине у школе, бежањем са часова, стварањем раздора између ученика и наставника, тражењем одговора на разна теоријска питања, растурањем летака информбировске садржине, међу радницима ширењем неповерења према производним резултатима, а међу сељацима неверицом у привредне мере.

Преношењу негативних утицаја са Запада међу овом омладином највише се испољавао у забави („америчке игре“), начину облачења („монденском“); и у међусобном опхођењу („фрајерско и боемско изражавање“).⁷¹ У току 1950. године у Нишкој области откривене су организоване групе у Димитровграду, Босиљграду и Лесковцу. Укупно је у овој години за Резолуцију било 70 изјашњених, од чега 13 руководиоца у омладини, 3 радника, 33

ученика, 3 студента, 12 сељака итд. Срба се изјаснило 13, а Бугара 57. Од изјашњених 58 је пребегло у Бугарску.⁷² Као и у протеклој години, испољавање се очитовало у неговдовању при откупу, протурању парола („Биће робова и у социјализму - чистача обуће”), исписивању непријатељских парола, уношењу ратне психозе и друго.

Неовисно о ИБ-еу у средњим школама су организоване разне групе из „авантуристичких побуда”. У Нишу, у Женској гимназији формиран је „савез” састављен од девојака из грађанских породица. У административној школи једна група је организовала одметништво у шуми „ради испробавања карактера и посебних погледа на другарство”.⁷³

У Ужичкој области било је случајева да су омладинке јатаковале на четничким бандама и појединачног реаговања на поједине мере народних власти, откуп на пример. У ужичкој гимназији током 1948. године ученици су чували четника, док је у Чачку група ученика писала пароле на згради гимназије и другим зградама четничког садржаја. У току 1948. године овде се међу омладинцима осам изјаснило за Резолуцију-ИБ-еа. Свих осморо били су чланови Партије. Ове године у Ужицу и Чачку радила је организована група на линији организације „Млади муслимани”. И овде је било „ситнобуржоаских особина и декадентства” (карминисања усни, журева, узаних панталона, пуштања бркова и друго.) Током године у овој области ни један члан се није отворено изјаснио за Резолуцију.⁷⁴

Како нам показују подаци, ИБ-овска пропаганда међу омладином Србије углавном је безначајна од почетка педесетих година. Надаље ће се у редовима Народне омладине у Србији углавном очитовати велико непознавање политичке ситуације међу омладином у вези са ИБ-ом. У Зрењанину на пример, преко тристо ИБ-оваца избачено је из Партије, а да омладина о томе није ништа знала. Самим тим било је изостављено њено реаговање у предузећима и школама на вербалне испаде појединаца са информбировских позиција.

Почетком педесетих година, изузимајући студенте, из редова омладине било је мало регрутованих информбироваца. То су године када у предузећима омладина и не препознаје бивше ИБ-овце који су кажњени „друштвено-правним радом”. Ретки су били примери да је у некој диверзантској групи био понеки омладинац.

У ово време појачан је, међутим, рад свештенства свих цркава и секти међу омладином. Иако Србија није била карактеристична по овоме (Словенија и Хрватска су имале далеко сложенију ситуацију), почетак педесетих година окарактерисан је као „упадљиво одлажење у цркву православне омладине у Србији”. У Алексинцу је на пример, 1951. године у једном дану причешћено 400(?) људи, међу којима је било највише омладине. Изразити облик појачаног утицаја био је не само за веће празнике (Божић, Ускрс) већ и за оне „ситније”. Србија се тих година придружила Словенији и Хрватској и делимично Македонији, где су попови успели да утичу на део омладине у средњим школама (гимназијама нарочито), да на Божић ученици не иду у

школу или напусте наставу после првог часа. Присуствовање славама је, такође, имало масован карактер међу средњошколском и сељачком омладином, док су певачки хорови уз учешће средњошколаца били саставни део верских прослава. Већ тада је међу омладином „као лектира” читана црквена литература, омладинци су прикупљали прилоге за поправку цркава (Румски срез) итд. Питање је било сложеније у оним срединама где су средњошколски професори јавно или тајно испољавали верска осећања. У Зрењанину је на пример од 220 наставника 180 ишло у цркву, у Нишу су професори Гимназије и Средње медицинске школе на славу позивали ученике итд. Оправдање изостанак ученицима на верске благодане правдано је расписом Министарства просвете из 1945. године.⁷⁵

У 1951. години први пута је регистрована појава шовинизма између Мађарске и српске омладине у Војводини, односно српске и шиптарске омладине на Космету. Српски шовинисти иступали су се паролом „да је ово српска земља” док су Мађари организовали ревизионистичке организације међу својом омладином. Нису биле ретке ни туче на играма, саборима, кафанама и другим местима где се окупљала омладина. Део омладине немачке националне мањине, који су остали у Војводини, „повампирује се идејама хитлеризма”.⁷⁶

У овим срединама са мешовитим становништвом појачана је делатност католичког и српског свештенства, окупљањем омладине око курсева страних језика, спортских удружења, културног рада итд. ИБ је на омладину ове године утицао „безначајно и сводио се само на поједине омладинце”.⁷⁷

Појачан утицај малограђанске стихије, већа активизација попова и цркве, иступање шовинистичких елемената педесетих година приписивано је од политичког руководства омладине злоупотреби развоја социјалистичке демократије. Под паролом демократије и слободе мишљења сви опозициони фактори новог система покушавали су да спроведу свој утицај на масе, у првом реду на - омладину.

НАПОМЕНЕ

1. Организациони развој омладинског покрета, ИС, Београд 1955, стр. 51.
2. Исто.
3. Исто, стр. 59.
4. П. Качавенда, Омладина у револуцији, Београд 1985, стр. 237.
5. Б. Петрановић, Историографија и револуција, Бгд. 1984, 269.
6. Група аутора, Повијест СКЈ, Београд 1955, 331.
7. Исто.
8. Актив Србије (у даљем тексту АС), Фонд ЦК КПС, Организационо-инструкторска управа, фасц. 37. (у даљем тексту Фонд ЦК КПС, ф...).
9. Оцене су изнете на састанцима ЦК СКОЈ-а априла 1945. г. Опширније о томе: Конгреси, конференције и седнице централних органа СКОЈ-а (1941-1948), приредио П. Качавенда, Београд 1984.
10. Исто, стр. 8.

11. Архив Југославије, Фонд ССОЈ, ф. 54. (у даљем тексту А.Ј.).
12. Исто, ф. 55.
13. Исто.
14. АС, Фонд, Покрајински комитет СКОЈ-а, ф. 5. Оцена Јосипа Броза Тита у вези са стварањем паралелних организација: „Има покушаја да разна вођства партија такођер стварају неку своју омладину. То значи да се боре да за себе створе нову замјену, васпитану на принципима који су туђи данашњој Југославији. Припадати омладини изван НОЈ - значи припадати онима који су против ове Југославије, јер у НО ми имамо одређени циљ заједнички свим нашим народима, један одређени програм, ту нема ничега што би се косило са интересима радника, сељака и поштене интелигенције.” - Материјал Омладинском покрету ФНРЈ, Бгд, 1948, 105.
15. Исто, ф. 21.
16. О учешћу омладине Србије на новембарским изборима постоје врло различити подаци у доступној документацији. Постотак учешћа се креће од 80-96%. Податак за који смо определили изнео је Р. Броцић на саветовању омладинских активиста Србије почетком 1945. године. Главни одбор Народне омладине Србије оперисао је податком да је омладина на изборима учествовала у проценту од 96%.
17. Почетком 1946. године Јосип Броз Тито је о карактеру организације националних мањина рекао, да треба дати „извјестан карактер омладинским организацијама националних мањина. Принцип националне мањине имају своју културно-просветну самосталност, но не може се просвјета националних мањина развијати ван оквира националне мањине итд. Оне треба да се служе својим националним језиком као средством за подизање културног нивоа, али треба да се васпитају у духу демократских принципа нове Југославије. Оне не могу бити као неко страно тјело, него као мањина у склопу Југославије.” - Тито омладини, Београд, 1948. стр. 34.
18. Оцењујући активност дела омладине у време избора, један од активиста ПК СКОЈ-а за Србију је рекао: „Рад непријатељских организација осећа се одозго до доле, а тога нема нигде у Југославији”. - АС, Ф. ПК СКОЈ-а ф. 5.
19. АС. Фонд ЦК СО Србије ф. 46.
20. До краја 1945. на Космету је у УСАОЈ-у било организовано свега 38% шиптарске омладине. У организацију је било свега 780 омладинки шиптарске мањине. - АЈ. фонд ССОЈ, ф. 47.
21. Исто.
22. Исто. ф. 54.
23. Разлог оваквом стању можемо тражити у оцени из једног историјског извора: „До извесног времена народ је овде постављао питање: Југославија или Бугарска”. - исто.
24. Исто.
25. Исто.
26. Више о томе: Записници и извештаји УК КПС 1945/1948, Бгд. 1985. (приредили Мр Момчило Митровић и Мр Ђорђе Станковић)
27. Конгрес СКОЈ-а и Народне омладине, материјали, Бгд. 1948. стр. 40.
28. Д. Марковић, Истина о Голом отоку, Бгд. 1987. стр. 59. Према овој књизи међу регистрованим емигрантима била су 503 студента, 905 сељака, 791 војник, 454 радника итд. До половине 1949. године у Србији је по линији ИБ-а ухапшено 1 657 лица (Београд 604), Црној Гори 1 580, Босни и Херцеговини 1 378 итд.
29. В. Дедијер, Документи 1948, I Бгд. 1979, 342. Вест је демантовала Дирекција за информације при Влади ФНРЈ 3. јула 1948. године.
30. АС, Фонд ЦК КПС - Организационо инструкторска управа ф. 59.
31. Исто.
32. Исто.
33. Исто, 60.
34. Исто.
35. Исто.
36. Исто.
37. Исто.

38. Исто.
39. Исто. Један од професора, образлажући свој став о Резолуцији изјавио је да се не слаже са делом реферата који је Јосип Броз Тито поднео на V конгресу. Очекивао је да ће се наћи решење кризе између КПЈ и СКП(б) и Информбироа. Међутим, криза се продубила и КПЈ се нашла у сукобу са целокупним светским комунистичким покретом и другом Стаљином. КПЈ је изашла из Светског комунистичког покрета и зато нисма помоћи међународног радничког покрета, па је „немогуће у нашој земљи изградити социјализам, иначе би то било фалсификат учења Лењина и Стаљина”. До оваквог стања, по његовом мишљењу је дошло, „што смо имали неправилан став према критици, која је била помоћ нашој Партији, а не њено дискредитовање”. Једини излаз из оваквог стања, према овом професору, је мењање политичке линије, јер је линија дата на конгресу погрешна. Професор је даље, рекао, да је ствар Жужовића криво представљена чланству. „По материјалу, који нам је саопштен ја сам мислио да је он издајца и да нас је издао империјалистима, а после је испало да би то било издајство СССР-а. За мене је издајца само онај који сарађује са империјализмом.” - Записници и извештаји... стр. 48
- Други професор је настојао „да му терет падне с груди” истичући како све „комунистичке партије имају за врховног команданта друга Стаљина.” Политика КПЈ је без перспективе, јер друг Стаљин није никад грешио.” И у нашем случају не греши. Иторија ће дати суд о другу Стаљину. Једини је пут из ове ситуације да признамо оно што тражи друг Стаљин...”. - Исто.
40. АС Ф ЦК КПС ф. 61.
41. Записници и извештаји... 49. Комисију су сачињавали: Душан Петровић Шане, Аца Николић и Риста Антуновић.
42. Исто.
43. Комисија је у раду сакупљала податке: број отворених непријатеља, број колебљиваца, број оних који су били да ЦК КПЈ иде на заседање ИБ, број кажњених и искључених, које тачке Резолуције заступају да су правилне, какви су то људи (критизери, лично незадовољство), - Записници и извештаји... 55.
44. АС Ф ЦК КПС ф. 62.
45. Комисија је предложила и дугорочне мере: - Повећавање броја професионалних руковођаца у УК (најмање на три, до тада није био ни један) - плаћене секретаре Комитета на Високој техничкој школи, Високој машинској школи и Пољопривредно-шумарском факултету) - разматрање организационе структуре партијске организације на Универзитету - решити проблеме везане за студентски стандард, политички, културни и стручни рад студената, односа студената и професора и друго.
46. АС ЦК КПС ф. 62.
47. АС Фонд ПК СКОЈ-а ф. 5.
48. Исто.
49. Исто.
50. Записници и извештаји... 273. Приликом избора за руководиоце партијских организација новембра 1949. године био је 81 прецртан листић највећим делом на ТВШ и МВШ.
51. АС Ф ЦК КПС ф. 64.
52. Исто.
53. Исто. У току 51. године у Београдској партијској организацији кажњено је 2 413 чланова Партије или 6,7% у односу на укупан број: искључено је 1 353, од чега 652 по ИБ-у (3,8% искључених) радника је искључено 140, службеника 314, интелектуалаца 126, сељака 30, осталих 42. Проценат искључених по ИБ-у, у односу на проценат искључених по осталим питањима, износио је 48,1%, што је у исто време било 1,8% од укупног броја чланства. У првом полугођу од 475 искључених, 210 је било у затвору, док је у III кварталу од 60 искључених 28 ухапшено.
54. Према проценама факултетских комитета од регистрованих ИБ-оваца у Савезу студената било је активно 171, изразито је групашило 70, док се „непријатељски односило” око 40.
55. М. Митровић: О неким питањима рада Народне омладине, Београд 1949. 39.

56. Исто.
57. АЈ, Ф. ССОЈ ф. 382. У ток године из организације Народне студентске омладине избачено је по разним основама 618 студената.
58. Исто, 381.
59. Историјски Архив града Београда, фонд Градски комитет ф. 84. У Београду је према једној евиденцији избачено по линији ИБ-а:
 1948 - 379
 1949 - 1307
 1950 - 466
 1951 - 569
 Број од 1400 узели смо из извештаја инструктора ЦК КП Србије и односи се и на студенте, који су са Универзитета избачени из Партије, а затим завршавајући студије одлазили са факултета.
60. Исто.
61. А ЦК КПЈ, бр. 535/49.
62. Исто.
63. АС, ССОС, ф. 75.
64. Исто.
65. АС, Фонд Обласни комитет КПС Зајечарске области, ф. 7.
66. АС, ф. ЦК КПС, ф. 58. Извештај МК Београда за 1948. годину.
67. Исто. Извештај за 1949. годину.
68. АЈ, ССОЈ, ф. 386.
69. Исто.
70. АС, ЦК СОС, ф. 110.
71. Исто.
72. АС, Ф. ЦК КПС, ф. 142.
73. Исто. У Нишкој области у току 1948. и 1949. године укупно је било искључено 328 чланова Партије по линији ИБ. „Сумњивих” је било 273. Поред тога у области је био 21 бивши официр ЈНА, који су искључени из Партије и демобилисани због Резолуције ИБ.
74. АС, ЦК НОС, 136.
75. ЦК СКЈ, к II, 27.
76. АЈ, ССОЈ, 381.
77. Исто.

Др МОМЧИЛО МИТРОВИЋ

РЕЗИМЕ

На основу архивске грађе у раду је интерпретирана борба омладинских организација у Србији за јединствени покрет. Назначене су све манифестације антикомунистичког деловања појединаца и група код омладине у народној републици Србији у периоду од 1964-1952. године.

Посебно је обрађен став дела омладине према Резолуцији Информационог бироа. Наглашено је испољавање студентске омладине као категорије међу чијим редовима је било највише изјашњених чланова Партије за Резолуцију.

У раду су евидентирани различити утицаји на омладину који су долазили од стране грађанских политичара, пропаганде спољашњих фактора, цркве итд.

Dr. Momčilo Mitrović

SUMMARY

Based on the archives material the article deals with the effort of Serbian youth organizations to create the unique movement.

The text indicates all individual and group anti-communist manifestations of the youth in Serbia in the period 1952-1964.

Special attention has been given to the attitude of the youth to the Resolution of the Information Bureau. It is pointed out that the Resolution had its largest support among students-Communist Party members.

The article states the influence of bourgeois politician, foreign propaganda, church etc. that has been made on the youth.